

УДК 530.1

**О. Рокіцький, Н. Рокіцька**

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

(Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка)

## **З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК (ДО 100-РІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ)**

Відзначаючи столітній ювілей НАН України, варто не забувати, що її попередником було Наукове товариство Шевченка (НТШ). Саме ця організація впродовж 50 років в умовах бездержавності гідно репрезентувала українську націю перед світовою науковою громадськістю. Тому вагомим кроком на шляху утвердження незалежної Української держави було прийняття 14 листопада 1918 року Закону про заснування Української академії наук у Києві. Вирішальну роль у цьому відіграли сили, об'єднані міністром освіти в уряді Скоропадського, відомим істориком Миколою Василенком та видатним ученим Володимиром Вернадським.

27 листопада 1918 року відбулося перше засідання вищого органу новоствореної академії. Президентом УАН було одностайно обрано В. Вернадського, віце-президентом – Дмитра Багалія, а секретарем – Агатангела Кримського.

Згідно із запропонованим статутом, дійсними членами УАН могли бути не лише громадяни Української держави, але й українські вчені із Західної України, а також іноземці за згодою двох третин дійсних членів УАН. Перших академіків було призначено постановою уряду 12 листопада. Всього 12 дійсних членів: Микола Кащенко, механік Степан Тимошенко, правознавець Федір Тарановський, сходознавці Агатангел Кримський та Микола Петров, лінгвіст Степан Смаль-Стоцький, історики Дмитро Багалій та Орест Левицький, економісти Михайло Туган-Барановський та Володимир Косинський.

Було затверджено і перші три відділи академії: історико-філологічний, фізико-математичний і соціальних наук, які охоплювали 3 інститути, 15 комісій і національну бібліотеку.

З часу заснування Національної академії наук України минає 100 років. Імена перших її дійсних членів нині практично забуті і неznані, хіба що за винятком Володимира Вернадського та Агатангела Кримського.

Мета нашої розвідки – подати бодай стисло інформацію про долю вчених, науковими доробками яких закладався фундамент Української академії наук.

Володимир Вернадський – основоположник вчення про біосферу та ноосферу, Перший президент УАН.

Агатангел Кримський – історик, письменник, перекладач, знав загальною 50 мов, опублікував понад 500 статей з історії мов, літератури, етнографії народів Близького і Середнього Сходу. У 1918 році був одним із організаторів УАН і її незмінним секретарем.

Павло Тутковський – географ, геолог, перший голова фізико-математичного відділу УАН, автор понад тисячі ста наукових праць. 1895 року подав проект водопостачання Києва артезіанською водою, створив Геологічний музей у Києві.

Степан Смаль-Стоцький – мовознавець, член історико-філологічного відділу УАН, згодом один із фундаторів Українського вільного університету у Празі.

Степан Тимошенко – геній інженерної справи, член фізико-математичного відділу УАН, член численних академій і наукових товариств, автор знаменитого підручника з опору матеріалів (1911).

Микола Кащенко – природодослідник, біолог, зоолог, палеонтолог, член фізико-математичного відділу УАН, директор Акліматизаційного саду УАН, один із засновників Зоологічного музею у Києві (1919 р.).

Володимир Косинський – математик, економіст, член відділу соціальних наук в УАН, провідний фахівець в галузі політичної економії, фінансів, питань кооперації в Україні.

Орест Левицький – історик, член історико-філологічного відділу УАН, виконував обов'язки президента УАН, коли В. Вернадський виїхав з України (1919-1921рр.).

Михайло Туган-Барановський – економіст, юрист, член відділу соціальних наук УАН, обіймав пост генерального секретаря фінансів у Центральній Раді, очолював Українське товариство економістів.

Дмитро Багалій – історик, мовознавець, член історико-філологічного відділу УАН, перший віце-президент УАН.

Федір Тарановський – юрист, енциклопедист, член відділу соціальних наук УАН, написав низку фундаментальних праць, зокрема «Історія сербського права в державі Неманичів», «Учебник енциклопедии права».

Микола Петров – історик, літературознавець, член історико-філологічного відділу УАН, за його ініціативи відкрито товариство Нестора Літописця, розглядав українську літературу «як самодостатню галузь».

Назва академії змінювалася чотири рази. У 1918–1921 роках вона була Українською академією наук, у 1921–1936 рр. – Всеукраїнською академією наук, у 1936–1991 рр. – Академією наук Української РСР, у 1991–1993 рр. – Академією наук України, а з 1994 року отримала нинішню назву.